Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στο παράδειγμα Κύπρου και Ελλάδας: Ενστάσεις, αντιστάσεις, συγκλίσεις, προοπτικές

Σήφης Μπουζάκης

Περίληψη

Το άρθρο διακρίνεται σε πέντε μέρη. Το πρώτο μέρος αναφέρεται στα διάφορα μεταρρυθμιστικά εγχειρήματα που έχουν επιχειρηθεί στην Κύπρο και την Ελλάδα κατά το παρελθόν. Ακολουθεί μια σύντομη παρουσίαση της πολιτικής της ταύτισης της κυπριακής εκπαίδευσης με την αντίστοιχη της Ελλάδας. Στο τρίτο μέρος περιγράφεται σε συντομία η υπό εξέλιξη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στην Κύπρο. Το τέταρτο μέρος εστιάζεται σε μια βασική όψη της επιχειρούμενης κυπριακής μεταρρύθμισης - αυτή της πρότασης για το ενιαίο λύκειο - και εξετάζει τις ενστάσεις σε αυτή την πρόταση, υποστηρίζοντας ότι αυτές προέρχονται κυρίως από ιστορικά διαμορφωμένες αντιλήψεις και στερεότυπα. Στο τελευταίο μέρος, ο συγγραφέας υποστηρίζει τη θέση ότι ήταν ιστορικό λάθος η πολιτική της απόλυτης ταύτισης της κυπριακής με την ελληνική εκπαίδευση και ενθαρρύνει τους κύπριους πολιτικούς ιθύνοντες να ακολουθήσουν τη δική τους εκπαιδευτική πορεία και να ανασυγκροτήσουν το κυπριακό εκπαιδευτικό σύστημα με βάσει τις προτάσεις της Επιτροπής για την Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση.

Τα μεταρρυθμιστικά εγχειρήματα

Στην ελληνική αλλά και την κυπριακή εκπαίδευση έχουν επιχειρηθεί κατά το παρελθόν πολλές μεταρρυθμιστικές προσπάθειες. Στην Ελλάδα, από το 1834 μέχρι σήμερα, θα εκπονηθεί ένα τεράστιο πλήθος εκπαιδευτικών μεταρρυθμιστικών νομοσχεδίων (Δημαράς 1973/74· Φραγκουδάκη 1977· Μπουζάκης 1994· Καζαμίας 2001). Απ' αυτά λίγα θα ψηφιστούν, κάποια θα ψηφισθούν αλλά δε θα εφαρμοσθούν και κάποια θα εφαρμοσθούν για λίγο και στη συνέχεια θα ανατραπούν. Όπως εύστοχα σημείωνε το 1929 ο γερουσιαστής Κ.

Ζέγγελης «… όταν μετηλάσσοντο τα Υπουργεία, μετηλάσσοντο και τα βιβλία και οι κανόνες γραμματικής. Ήρχετο η νέα Κυβέρνησις, ήτις είτε είχεν αντίθετον ιδεολογίαν είτε εξ αντιδράσεως πολιτικής, διότι πολλάκις συνέβαινεν η μία Κυβέρνησις να είναι απλώς η άρνησις της προηγούμενης, και το αποτέλεσμα ήτο ότι όλα αυτά τα δεινά, όλοι αυτοί οι μύδροι, οι οποίοι εξηκοντίζοντο από τας ακροτάτας επάλξεις, έπιπτον επί των κεφαλών των τέκνων μας» (Μπουζάκης 1994).

Ο Ανδρέας Καζαμίας (2001) αναφερόμενος στο ιστορικό οδοιπορικό των ελληνικών εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων, κάνει λόγο για την «κατάρα του Σίσυφου», ενώ ο Νίκος Μουζέλης (1986) μιλά για «κομματικό φούτμπολ» στην ελληνική εκπαίδευση, στο οποίο και «χρεώνει» την αδυναμία να γίνουν μεταρρυθμίσεις. Και βέβαια, ο Νίκος Μουζέλης δεν έχει άδικο, αν σκεφθεί κανείς ότι, από την απελευθέρωση της Ελλάδας από τον τουρκικό ζυγό μέχρι σήμερα είχαμε συνεχείς αλλαγές κυβερνήσεων και υπουργών Παιδείας. Οι τελευταίοι, στις περισσότερες περιπτώσεις, λειτούργησαν ακυρώνοντας το έργο των προκατόχων τους. Γι' αυτό, εύστοχα έχει επισημανθεί ότι όταν σχεδιάζεται μία εκπαιδευτική μεταρρύθμιση επιχειρείται η μεγιστοποίηση του πολιτικού οφέλους, ενώ όταν εφαρμόζεται, η ελαχιστοποίηση του πολιτικού κόστους (Weiler 1988). Μεταρρύθμιση, βέβαια, χωρίς συγκρούσεις δε γίνεται.

Οι πολιτικές ταύτισης της Κύπρου με το εθνικό κέντρο

Η κυπριακή εκπαίδευση ακολούθησε, μετά την ανεξαρτητοποίηση του νησιού το 1960, σε μεγάλο βαθμό μία εκπαιδευτική πολιτική ταύτισης με το εθνικό κέντρο (Ελλάδα), μία «ελληνοκεντρική πολιτική» (Περσιάνης 2006). Συνέπεια αυτής της πολιτικής ήταν η Κύπρος να παρακολουθεί και να επηρεάζεται, θετικά ή αρνητικά, από τη δίνη, το «ράβε-ξήλωνε» της ελληνικής εκπαίδευσης. Κλασική περίπτωση παρενεργειών αυτής της πολιτικής ήταν η ταύτιση της κυπριακής εκπαίδευσης με την πορεία της ελληνικής εκπαίδευσης στη δεκαετία του '60: ριζοσπαστική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1964/65 με πρωταγωνιστές τον Γεώργιο Παπανδρέου, τον Κύπριο Λουκή Ακρίτα και τον Ευάγγελο Παπανούτσο, αναστολή της μεταρρύθμισης από την αποστασία του 1965 και πλήρη ανατροπή της από τη χούντα του 1967. Η Παιδαγωγική Ακαδημία της Κύπρου, για παράδειγμα, συνέχισε και μετά το 1967 να λειτουργεί με τριετή φοίτηση (Κουτσελίνη & Μαραθεύτης 2000), ενώ στην Ελλάδα η φοίτηση στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες από τριετής που καθιέρωσε η μεταρρύθμιση του Γεωργίου Παπανδρέου το 1964, ξαναγίνεται διετής με αντιμεταρρυθμιστικό νόμο της χούντας.

Αναζητήσεις - Με τη ματιά στο μέλλον

Σχεδιάζοντας το μέλλον της κυπριακής εκπαίδευσης είναι καλό να διδάσκεται κανείς από το παρελθόν που πολύ επιγραμματικά περιγράψαμε παραπάνω και να σχεδιάζει το μέλλον με φαντασία και όραμα. Η Κύπρος είναι σήμερα ένα ισχυρό κράτος ενταγμένο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά διαμελισμένο. Θα πρέπει να διαμορφώσει το εκπαιδευτικό σύστημα που της ταιριάζει, τη «δημοκρατική παιδεία των καιρών», όπως την περιέγραψε ο πρώην Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, Τάσσος Παπαδόπουλος, στη γνωστή διακήρυξη «Εμπρός για την Παιδεία που μας αξίζει» (2005) και τη συνεχίζει η νέα κυβέρνηση του Προέδρου Δημήτρη Χριστόφια.

Η Επιτροπή Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης που διόρισε η προηγούμενη κυβέρνηση, του Τάσσου Παπαδόπουλου, σηματοδοτώντας και την πολιτική της βούληση να προχωρήσει σε αλλαγές, συγκρότησε μια Επιστημονική Επιτροπή, την Επιτροπή των επτά «σοφών», όπως ονομάστηκε, με πρόεδρο τον Ανδρέα Καζαμία (υπήρξα μέλος αυτής της επιτροπής). Επρόκειτο για μια σοβαρή προσπάθεια επιστημονικοποίησης της πολιτικής κι όχι πολιτικοποίησης της επιστήμης. Η Επιτροπή κατέθεσε το 2004 μια ολοκληρωμένη πρόταση (μανιφέστο) εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης για μια δημοκρατική παιδεία σε μια ανθρώπινη κοινωνία.

Η Κυβέρνηση Χριστόφια θα διορίσει μια νέα επιστημονική επιτροπή υπό τον Γιώργο Τσιάκαλο για την αναμόρφωση των αναλυτικών προγραμμάτων. Οι εργασίες της επιτροπής είναι σε πλήρη εξέλιξη και ήδη οι ομάδες εργασίας που έχουν συγκροτηθεί καταθέτουν τα κείμενά τους.

Ενστάσεις για το ενιαίο λύκειο και απαντήσεις

Στο σύντομο αυτό κείμενό μας, θα εστιάσουμε σε ορισμένα μόνο ζητήματα, για τα οποία υπήρξαν, στο πόρισμα της πρώτης Επιτροπής, ενστάσεις ή ακόμη και παρανοήσεις από διάφορες «ομάδες συμφερόντων» και άτομα. Οι ενστάσεις αυτές, πιστεύουμε, προέρχονται κυρίως από ιστορικά διαμορφωμένες αντιλήψεις και στερεότυπα.

Η «ταραγμένη ζώνη» – κι αυτό δεν ισχύει μόνο για την Κύπρο – του κυπριακού συστήματος και ειδικά της δομής-διάρθρωσής του, είναι η λυκειακή βαθμίδα και η σχέση της, μια σχέση «στενών-ασφυκτικών δεσμών», με το πανεπιστήμιο. Αυτή η σχέση έχει μετατρέψει το κυπριακό λύκειο, όπως και το ελληνικό, σε προθάλαμο για το πανεπιστήμιο, και με την απώλεια του μορφωτικού του ρόλου σε «χώρο άσκησης παπαγάλων» και όχι σε σχολείο διαμόρφωσης πολιτών, σκεπτόμενων, στοχαστικοκριτικών για μια πολιτική κοι-

νωνία. Η παραπαιδεία είναι μία από τις κοινωνικά επώδυνες παρενέργειες του σημερινού θεσμικού πλαισίου πρόσβασης στα ΑΕΙ.

Η Επιτροπή μελέτησε το παραπάνω πρόβλημα και έχοντας γνώση των πολιτικών και πρακτικών στο διεθνή χώρο, με βάση τη φιλοσοφία πάνω στην οποία στήριξε όλη της την έκθεση (δημοκρατικό σχολείο, ανθρωποκεντρικό σε μια ανθρώπινη κοινωνία), διατύπωσε προτάσεις με τις παρακάτω στοχεύσεις:

- Το Λύκειο να επαναποκτήσει το μορφωτικό του χαρακτήρα, μετατρεπόμενο σταδιακά σε *σχολείο για όλους* κι όχι σε σχολείο για τους λίγους, τους έχοντες το «χάρισμα». Οι χαρισματικές ιδεολογίες έχουν χρεοκοπήσει στις σημερινές κοινωνίες της γνώσης. Το μεγαλύτερο και αποτελεσματικότερο εφόδιο των λαών που θέλουν να προκόψουν είναι η ΓΝΩΣΗ, γνώση αλλά και αρετή. Γι' αυτό και δεν μιλάμε για τη γνώση που οδηγεί σε στενή και πρόωρη εξειδίκευση, δεν υιοθετούμε την **εργαλειακή γνώση**. **Εμείς οραματιζόμαστε ένα σχολείο πλατιάς γενικής ανθρωπιστικής, όχι με τη στενή κλασικιστική έννοια, μόρφωσης που εξοπλίζει τον αυριανό Ευρωπαίο και οικουμενικό πολίτη με τις κρίσιμες και χρήσιμες λειτουργικές δεξιότητες: φαντασία, αρετή, παρρησία, δημιουργικότητα, κριτική σκέψη, στοχασμό.**
- Απόρροια της παραπάνω φιλοσοφικής προσέγγισης είναι και η πρότασή μας για την ενιαιοποίηση της λυκειακής βαθμίδας (γενικής και τεχνικο-επαγγελματικής κατεύθυνσης). Είναι μια πρόταση που θα αναβαθμίσει την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση και δε θα την καταργήσει (εξάλλου, μία από τις βασικές προτάσεις της Επιτροπής είναι και η ίδρυση Μεταλυκειακών Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης), όπως ορισμένοι ισχυρίζονται σε δημοσιεύματα της Ομοσπονδίας Λειτουργών Τεχνικής Εκπαίδευσης (ΟΛΤΕΚ). Όσοι ασχολούνται με την εκπαιδευτική έρευνα και έχουν μελετήσει τις κοινωνικές επιπτώσεις των δομών της εκπαίδευσης, γνωρίζουν ότι η διχοτόμηση της Μέσης Εκπαίδευσης σε δύο ή και τρία (περίπτωση Γερμανίας) ανεξάρτητα σχολικά δίκτυα (γενική και τεχνικοεπαγγελματική) αναπαράγει την κοινωνική διαστρωμάτωση και εδραιώνει τα κοινωνικά στερεότυπα. Τώρα και πολλές δεκαετίες, γνωρίζουμε ότι αυτές οι δομές ευνοούν τους κοινωνικά ευνοημένους και αδικούν τους κοινωνικά αδικημένους, ή, όπως έχει εύστοχα επισημανθεί από τον Engels, στις καπιταλιστικές κοινωνίες *«η γενική εκπαίδευση είναι η επαγγελματική εκπαίδευση των κυρίαρχων κοινωνικών τάξεων και η επαγγελματική εκπαίδευση είναι η γενική εκπαίδευση των κυριαρχούμενων»*. Όλα αυτά τα μαθαίνουν οι πρωτοετείς φοιτητές μας, οι οποίοι μαθαίνουν, επίσης, ότι **η σχολική επίδοση είναι ζήτημα κοινωνικής/ πολιτιστικής προέλευσης και**

κουλτούρα (Τζάνη 1999). Υπογραμμίζουμε όλα αυτά, τα αυτονόητα στην επιστημονική κοινότητα, επειδή σχηματίσαμε την εντύπωση ότι, για κάποιους «προοδευτικούς» κύκλους της κυπριακής κοινωνίας, η αυτοτελής και ανεξάρτητη λυκειακή τεχνικο-επαγγελματική εκπαίδευση θεωρείται ότι συνιστά εκπαιδευτική πολιτική κοινωνικής δικαιοσύνης. Ας γίνει σαφές ότι δομές συστημάτων που αντικατοπτρίζουν και αναπαράγουν το κοινωνικό status quo δεν έχουν καμία σχέση με κοινωνική δικαιοσύνη (ισότητα ευκαιριών) ούτε συνάδουν με ένα δημοκρατικό καθεστώς. Είναι θέσεις ακραία συντηρητικές – και είναι πολύ αρνητικό, αν αυτό δεν το αντιλαμβάνονται οι υποστηρικτές αυτών των θέσεων – και δίνουν έμφαση στην εργαλειακή/ ινστρουμενταλιστική γνώση που επιδιώκουν όσοι επιχειρούν να δώσουν στην εκπαίδευση έναν ακραίο αγοραίο προσανατολισμό.

- Η μεγάλη τομή που προτείνει η επιτροπή Καζαμία είναι η καθιέρωση ενός **εθνικού απολυτηρίου** και η σταδιακή αποδέσμευση του Λυκείου από τις εισαγωγικές εξετάσεις για το Πανεπιστήμιο. Είναι καιρός και το κυπριακό εκπαιδευτικό σύστημα να επιχειρήσει εδώ την υπέρβασή του γιατί, αν ζούσε ο Δημήτρης Γληνός, τη γνωστή ιστορική φράση του «ένας άταφος νεκρός» ίσως να την προσέδιδε στο ελληνικό και το κυπριακό Λύκειο. Και αυτό, δεν έχει να κάνει με τους εκπαιδευτικούς που υπηρετούν σ' αυτή τη βαθμίδα. Το πρόβλημα είναι θεσμικό, παιδαγωγικό, πολιτικό. Μόνο με άλλες ριζοσπαστικές πολιτικές μπορεί να αντιμετωπισθεί. Δηλαδή, ένα απολυτήριο που θα είναι **αναγνωρίσιμο** και **συγκρίσιμο** στο νέο ευρωπαϊκό περιβάλλον, στο οποίο έχει ενταχθεί η Κύπρος. Αυτό που οι προηγμένες δυτικές χώρες έχουν κατακτήσει τώρα και πολλά χρόνια (οι Γερμανοί με το Abitur, οι Γάλλοι με το Bacalaureat κ.ο.κ.) είναι καιρός να το κατακτήσουμε κι εμείς, χωρίς δραματοποιήσεις και με διαδικασίες ενδοσχολικές που προϋποθέτουν ότι η κοινωνία εμπιστεύεται εκείνους που τάχθηκαν να «φυλούν Θερμοπύλες», τους εκπαιδευτικούς. Σε άμεση συσχέτιση με αυτήν την πρόταση – τομή, που παρέχει ισχυρά εχέγγυα ότι θα αποφορτίσει το Λύκειο από το εξεταστικό φορτίο, βρίσκεται και η πρότασή μας για αποδέσμευση του Λυκείου από τις εισαγωγικές εξετάσεις για τα Πανεπιστήμια. Τα τελευταία οφείλουν να ανοίξουν τις πόρτες τους, αφού βέβαια, διασφαλίσουν τις κατάλληλες υποδομές, σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό υποψηφίων και, ακόμη, να φτάσουν σ' εκείνο το επίπεδο ωριμότητας – αυτό αφορά και τα ελληνικά πανεπιστήμια – που θα τους επιτρέπει, λειτουργώντας αντικειμενικά, αξιοκρατικά, παιδαγωγικά και αδιάβλητα να επιλέγουν τους φοιτητές τους χωρίς τη «δραματουργία» των εθνικών εξετάσεων.

- Όλα τα παραπάνω, οργανωμένα με την αναγκαία πολιτική βούληση και την απαραίτητη κοινωνική συναίνεση σε βάθος χρόνου και με συγκεκριμένη στρατηγική, εμπεριέχουν τη διάσταση της **αλλαγής**, όχι απλώς της μεταρρύθμισης, που θα έχει και την προοπτική – δυναμική να αντιμετωπίσει ή έστω να περιορίσει μια **κοινωνική πληγή,** την παραπαιδεία. Είμαστε όλοι ρεαλιστές και γνωρίζουμε ότι την παραπαιδεία την καταγγέλλεις εύκολα αλλά την καταπολεμάς δύσκολα. Εμείς, με τις προτάσεις μας, επιχειρούμε να αντιμετωπίσουμε τα αίτια που την προκαλούν (δομικά, ιστορικά, κοινωνικά).

Εθνοκεντρισμός - Κυπριοκεντρισμός - Ευρωκεντρισμός: Προς σύγκλιση ή απόκλιση;

Σε σχέση με τη συχνά εκδηλούμενη αγωνία, να μην παρεκκλίνει η Κύπρος από τις εκπαιδευτικές πολιτικές του εθνικού κέντρου, αισθάνομαστε την υποχρέωση να καταθέσουμε και το δικό μας προβληματισμό. Εκτιμούμε ότι ήταν ιστορικό λάθος να ταυτίζεται η Κύπρος άκριτα με τις, συχνά αλλοπρόσαλλες, ελληνικές εκπαιδευτικές πολιτικές. Γιατί, το να ταυτίζεται με τα «πετάγματα» της ελληνικής εκπαίδευσης, π.χ. τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες του 1913-17 (τα Ψηλά Βουνά και το Αλφαβητάρι με τον Ήλιο) ή τις μεταρρυθμίσεις του Γεωργίου Παπανδρέου, του Λουκή Ακρίτα και του Ευάγγελου Παπανούτσου το 1964/65, είναι «δείγμα υγείας» και οραματικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Το να ταυτίζεται, όμως, και με τις ανατροπές, π.χ. το «Να καώσι» του 1920, ή τις ανατροπές της χούντας την περίοδο 1967-74 είναι εγκληματικό. Γιατί, αναρωτιόμαστε, να ταυτίζεται η Κύπρος με την **«Κατάρα του Σίσυφου»** και να μην επιζητεί μια δική της ταυτότητα και, για να μιλήσω ξανά με όρους μυθολογίας, μια εκπαίδευση ως **«αναδυόμενη Αφροδίτη»** με έμφαση στο ωραίο, το οραματικό, το υψιπετές, το επαναστατικό; Ας ενισχύσει την αυτογνωσία του αυτό το ηρωοτόκο και ωραιότατο νησί. Σε αρκετούς τομείς έχει κατακτήσεις (θεσμικές) που δεν τις έχει ακόμη πετύχει το εθνικό κέντρο (Ελλάδα). Στην Κύπρο, για παράδειγμα, θα ήταν αδιανόητο να συμβεί ό,τι συμβαίνει στην ελληνική εκπαίδευση, δηλαδή να επιλέγονται στελέχη της εκπαίδευσης με συνοπτικές διαδικασίες και με εξώφθαλμα κομματικά κριτήρια (όπως συνέβη και στις τελευταίες επιλογές στελεχών). Στην Κύπρο υπάρχει ένας ιστορικά εδραιωμένος θεσμός – η Επιτροπή Εκπαιδευτικής Υπηρεσίας – που δεν επιτρέπει τέτοια «παρατράγουδα». Ποιος Κύπριος Υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού θα ήθελε να ταυτιστεί με την παραπάνω ελληνική εκπαιδευτική πολιτική και πρακτική για να μην αποκλίνει από τις πολιτικές του εθνικού κέντρου; Πιστεύω κανείς. Ακόμη,

θα πρέπει, για όποιον μελετήσει προσεκτικά την έκθεσή μας να είναι σαφές ότι η κατεύθυνση των δικών μας προσεγγίσεων είναι τελείως διαφορετική από εκείνη της συντηρητικής αναδίπλωσης που εφαρμόστηκε στην Ελλάδα την τελευταία πενταετία της νεοδημοκρατικής διακυβέρνησης. Η δική μας πρόταση εναρμονίζεται με τις κατευθύνσεις και τη φιλοσοφία της σημερινής κυπριακής κυβέρνησης και είναι σε τελείως διαφορετική κατεύθυνση από τον αγοραίο προσανατολισμό που υιοθετούν οι νεοφιλελεύθερες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις. Θέλουμε να ελπίζουμε ότι οι προτάσεις μας θα είναι ένας σπόρος που η κυπριακή πολιτεία και κοινωνία θα του επιτρέψει να ριζώσει, να αναπτυχθεί, να λουλουδιάσει και να καρπίσει. Γνωρίζουμε ότι ο τυφλοπόντικας του Καζαμία δε θα αποκτήσει ποτέ φτερά. Μπορεί όμως να βοηθηθεί για να ανοίξει νέα λαγούμια που θα βγάζουν σε ξέφωτο για να μπει φως, περισσότερο φως στα κυπριακά σχολεία για να σταθεί το κυπριακό σχολείο ψηλότερα, λίγο ψηλότερα…

Η μέχρι τώρα πορεία των εργασιών της δεύτερης, υπό τον Γιώργο Τσιάκαλο, επιτροπής επιτρέπει αισιοδοξία για την πορεία της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Το αν τελικά θα γίνουν πράξη όσα οι επιστημονικές επιτροπές έχουν εισηγηθεί – από τις προτάσεις της πρώτης επιτροπής ελάχιστα, δυστυχώς, έχουν υλοποιηθεί – εξαρτάται από ένα πλήθος πολιτικών, κοινωνικών και εκπαιδευτικών παραγόντων, όπως η πολιτική βούληση των κυβερνώντων, οι κοινωνικές συναινέσεις (συνδικάτα εκπαιδευτικών, γονείς κλπ.) αλλά και ο δύσκαμπτος κρατικός – γραφειοκρατικός – μηχανισμός και η κυρίαρχη εκπαιδευτική κουλτούρα. Ίδωμεν...

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Δημαράς, Α. (1973/1974). *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, τ. Α΄& Β΄. Αθήνα: Ερμής.

Επιτροπή Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης (2004). *Δημοκρατική και ανθρώπινη παιδεία στην Ευρωκυπριακή Πολιτεία. Προοπτικές ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού*. Λευκωσία.

Καζαμίας, Α. (2001). Η Κατάρα του Σίσυφου στην ελληνική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση: Μια κοινωνικο-πολιτική και πολιτισμική ερμηνεία, στο Σ. Μπουζάκης (Επιμ.), *Συγκριτική παιδαγωγική: θεωρητικά, μεθοδολογικά, προβλήματα και σύγχρονες τάσεις στη διεθνή εκπαίδευση*, ΙΙΙ, β΄ έκδοση, 169-183. Αθήνα: Gutenberg.

Κουτσελίνη, Μ. & Μαραθεύτης, Μ. (2000). *Η λειτουργία και τα προγράμματα της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου (1959-1993)*. Λευκωσία.

Μουζέλης, Ν. (1986). Παράδοση και αλλαγή στην ελληνική πολιτική: Από τον Ελευθέριο Βενιζέλο στον Ανδρέα Παπανδρέου, στο *Η Ελλάδα σε εξέλιξη*. Αθήνα: Εξάντας.

Μπουζάκης, Σ. (1994). *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα: Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Γενική και Τεχνικοεπαγγελματική Εκπαίδευση*, τ. Α΄ & Β΄. Αθήνα: Gutenberg.

Μπουζάκης, Σ. (2001). *Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1998)*, γ΄ έκδοση συμπληρωμένη. Αθήνα: Gutenberg.

Παπαδόπουλος, Τ. *Εμπρός για την παιδεία που μας αξίζει*. Λευκωσία.

Περσιάνης, Π. (2006). *Συγκριτική ιστορία της εκπαίδευσης της Κύπρου (1800-2004)*. Αθήνα: Gutenberg.

Τζάνη, Μ. (1999). *Θέματα κοινωνιολογίας της παιδείας*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Φραγκουδάκη, Α. (1977). *Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και φιλελεύθεροι διανοούμενοι: Άγονοι αγώνες και ιδεολογικά αδιέξοδα στο μεσοπόλεμο*, ε΄ έκδοση. Αθήνα: Κέδρος.

Ξενόγλωσση

Weiler, H. (1988). *The politics of reform and nonreform in French education,* Comparative Education Review, 32 (3), 251-265.

ABSTRACT

Education reform: the example of Cyprus and Greece - oppositions, resistance, convergences, prospects

This article is divided into five parts. The first part is a short historical account of attempted educational reforms in Cyprus and Greece. After that, the Cypriot policy of the full identification of education in Cyprus with the Greek model of education is briefly discussed. The third part offers a brief account of the ongoing educational reform in Cyprus. The fourth part focuses on a particular aspect of that reform, i.e., on the contested proposal of the comprehensive school, arguing that the reactions to this proposal originate in historical stereotypes. In the last part, the author argues that the policy decision of the Cyprus authorities to follow Greece's educational models was historically wrong and urges them to follow a different education pathway in the future, along the proposals of the Educational Reform Committee and away from European neoliberal agendas.